

Jarosław Korpysa

Przedsiębiorczość w krajach Unii Europejskiej

Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania 3, 23-35

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STUDIA I PRACE WYDZIAŁU NAUK EKONOMICZNYCH I ZARZĄDZANIA NR 3

JAROSŁAW KORPYSA

Uniwersytet Szczeciński

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ

Wstęp

Rozwój przedsiębiorczości w Unii Europejskiej coraz bardziej wpływa na zwiększenie stopnia konkurencyjności gospodarek państw członkowskich, głównie przez oddziaływanie na wzrost gospodarczy i niwelowanie różnic w rozwoju ekonomiczno-społecznym państw unijnych. Ponadto jest jednym z filarów europejskiej strategii zatrudnienia, która ma przyczynić się do zmniejszenia poziomu bezrobocia, a tym samym biedy i wykluczenia społecznego.

Celem artykułu jest przedstawienie wybranych teoretycznych aspektów przedsiębiorczości oraz analiza porównawcza kreowania postaw przedsiębiorczości w wybranych krajach europejskiej. Analizę tę wzbogacono o raporty Banku Światowego i Global Monitoring Entrepreneurship.

1. Istota przedsiębiorczości

W literaturze przedmiotu można wyróżnić wiele teorii i definicji dotyczących przedsiębiorczości, które zostały oparte na dorobku przedstawicieli szkoły klasycznej i neoklasycznej. Jednak do dziś nauka nie doczekała się jednej definicji, która byłaby akceptowana przez większość naukowców. Taka sytuacja skłania do utożsamiania pojęcia przedsiębiorczość z postawą ludzką lub procesem zachodzącym pod wpływem tej postawy¹. Jako postawa przedsiębiorczość określa cechę jednostek ludzkich, wyrażającą się w skłonności do podejmowania

¹ W. Weiss, O. Citak: *Przedsiębiorczość w ocenie jakości pracy*. W: *Zmiana warunkiem sukcesu. Integracja, globalizacja, regionalizacja – wyzwania dla przedsiębiorstw*. Red. J. Skalik. Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej Wrocław nr 963. Wrocław 2002, s. 571.

nowych, kreatywnych i twórczych wyzwań, ukierunkowanych na ulepszenie elementów otaczającej rzeczywistości. Jest zatem sposobem postępowania, a nie cechą osobowości człowieka. W takim ujęciu jednostka przedsiębiorcza powinna być skłonna do podejmowania ryzyka, przyswajania nowej wiedzy, mieć zdolności i umiejętności obserwacji otoczenia i dostrzegania pojawiających się szans². Tak zdefiniowane postępowanie przedsiębiorczego człowieka jest w pełni zgodne z koncepcją stworzoną przez J. Schumpetera i dalej rozwijaną przez I. Kirzena.

J. Schumpeter opisuje przedsiębiorcę jako jednostkę wprowadzającą innowacje. Przez pojęcie innowacyjności rozumie w szczególności działania człowieka ukierunkowane na stworzenie zupełnie nowego produktu lub usługi, wprowadzenie nowej metody produkcji, znalezienie i rozwój nowych rynków, wykorzystanie nowych surowców i podzespołów, tworzenie nowych form organizacji wewnątrz firmy i między firmami³. Owa innowacyjność jest związana przede wszystkim z realizacją zamierzeń wcześniej przez innych niedostrzeganych lub nowatorskim działaniem osiągnięcia znanych już zamiarów. Według J. Schumpetera, dla implikacji nowych pomysłów i idei niezmiernie ważne jest posiadanie przez człowieka pewnych cech, które determinują określony typ jego postępowania⁴. Do najważniejszych zaliczył kreatywność i motywację, które są ważnym wymiarem zachowań przedsiębiorczych człowieka⁵. Zdaniem ekonomisty, posiadanie tych cech zapewni jednostce dotarcie do informacji o pojawiających się szansach w otoczeniu. Ponadto przyczyni się to do zdobycia wiedzy niezbędnej do przekształcania istniejących zasobów w bardziej wartościowe, a następnie do ich sprzedania i osiągnięcia większych zysków⁶. Według J. Schumpetera, w ten sposób przyspieszana jest alokacja czynników produkcji i zwiększa się siła napędowa wielu zjawisk gospodarczych.

Koncepcję J. Schumpetera dalej rozwijał I. Kirzen w szkole neoaustriackiej, która opierała się na teorii subiektywizmu stworzonej przez L. Misesa i idei ryn-

² F. Kapusta: *Przedsiębiorczość – teoria i praktyka*. WZZiB, Poznań 2006, s. 19.

³ T. Gruszecki: *Współczesne teorie przedsiębiorstwa*. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 196.

⁴ T. Kraśnicka: *Koncepcje rozwoju przedsiębiorczości ekonomicznej i pozaekonomicznej*. Akademia Ekonomiczna w Katowicach, Katowice, s. 29.

⁵ W. Błaszczuk: *Kreatywność i przedsiębiorczość jako cechy współczesnego menadżera*. W: *Sukces w zarządzaniu kadrami. Perspektywa globalna i lokalna*. Red. T. Listwan. Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1032. Wrocław 2004, s. 59.

⁶ S. Shane: *A General Theory of Entrepreneurship*. Edward Elgar Publishing Limited, United Kingdom 2005, s. 20.

ku spontanicznego ładu, której twórcą był F.A. Hayek. Zasada subiektywizmu oznacza, że jednostka nie podejmuje działań w stosunku do obiektywnej rzeczywistości, lecz do rzeczywistości, którą sama postrzega i nadaje jej sens⁷. Wszystkie sformułowane cele i zamierzenia są oparte na subiektywizmie człowieka.

Twórca idei rynku spontanicznego F.A. Hayek postrzegał przedsiębiorcę jako osobę mającą wyznaczone reguły i ramy swoich zachowań. Działo się to dzięki wytworzonemu przez ogół działających jednostek zasad, które są fundamentem tak zwanego ładu spontanicznego. Zasady były tworzone w przypadkowy sposób i dostosowane do zmieniającego się otoczenia, a utrwalono je dzięki ewolucji kulturowo-pokoleniowej społeczeństwa⁸.

Opierając się na tych poglądach, I. Kirzen stworzył pojęcie przedsiębiorczość jako umiejętność człowieka polegającą na dostrzeganiu pojawiających się szans w otoczeniu. W odróżnieniu od J. Schumpetera ekonomista podkreślał, że szanse nie muszą mieć charakteru innowacyjnego, nie trzeba ich też odkrywać, gdyż są powszechnie dostępne. Według I. Kirzena, należy je tylko dostrzec, zauważyć i udoskonalić. Wiąże się to z ograniczonym ryzykiem działalności, które jest znacznie mniejsze niż w przypadku odkrywania istniejących szans przez zwolenników szkoły Schumpetera⁹. Teoria I. Kirzena nadała przedsiębiorczości nowe znaczenie, gdyż dotychczas nie była ona traktowana jako element zaskoczenia i pewnej tajemnicy rynku, lecz jako podstawowy składnik mechanizmu rynkowego prowadzący do zachowania równowagi rynkowej.

Przedsiębiorczość można również utożsamiać z procesem, który polega na powstawaniu podmiotów gospodarczych i rozwoju działalności gospodarczej¹⁰. W takim ujęciu działania przedsiębiorcze są przedstawiane jako zachowanie jednostki mające na celu osiągnięcie zysku przez zaangażowanie dostępnych zasobów produkcyjnych, wytworzenie, a następnie sprzedanie dóbr i usług. Postępowaniu takiemu nieustannie towarzyszy ryzyko i niepewność, o czym pisał wybitny twórca problematyki przedsiębiorczości F. Knight. Dokonał on swoistego rozróżnienia między wymienionymi określeniami.

Według F. Knighta, ryzyko działalności przedsiębiorcy to swoista niepewność, którą można wymierzyć i od której można się ubezpieczyć. Niepewność

⁷ T. Gruszecki: *op.cit.*, s. 200.

⁸ M. Kuniński: *Wiedza, etyka i polityka w myśli F.A. von Hayeka*. Wyd. Naukowe, Kraków 1999, s. 109.

⁹ S. Shane: *op.cit.*, s. 21.

¹⁰ F. Kapusta: *op.cit.*, s. 20.

natomiast to stan niemierzalny i jego koszty w całości ponosi przedsiębiorca¹¹. Należy zauważyć, że zyski przedsiębiorcy są rekompensatą za działanie w warunkach niepewności. Ponadto w rozważanej teorii na uwypuklenie zasługuje fakt, że jednostka podejmująca działalność gospodarczą zawsze musi przewidywać zapotrzebowanie na dane towary i usługi oraz odpowiednio kalkulować ich ceny¹². Tylko w ten sposób może ograniczyć niepewność i ryzyko prowadzonej działalności.

F. Knight postulował także, aby nie zapominać o tym, że tworzenie jednostki gospodarczej powinno wyzwalać u człowieka inicjatywę. Dzięki niej przedsiębiorca tworzy innowacyjność, dzięki której może w nowy sposób zastosować istniejące zasoby oraz tworzyć nowe.

Podsumowując, należy stwierdzić, że przedsiębiorczość z jednej strony oznacza działanie człowieka dążącego do poszukiwania nowych rozwiązań, wykorzystywania pojawiających się możliwości i szans. Z drugiej strony jest to proces tworzenia nowych przedsięwzięć gospodarczych i ich adaptacji do otaczającej rzeczywistości. Trudno jest analizować istotę przedsiębiorczości bez rozumienia jej jako procesu i postawy, dlatego też w dalszej części artykułu problematyka ta będzie postrzegana w tym dualnym znaczeniu.

2. Przedsiębiorczości w wybranych krajach Unii Europejskiej

We wszystkich analizach i raportach dotyczących krajów europejskich szczególną rolę odgrywa tworzenie klimatu przedsiębiorczości, który jest jednym z filarów znowelizowanej w 2005 Strategii Lizbońskiej. Realizacja tego założenia ma być osiągnięta w szczególności przez rozwój edukacji i szkoleń z zakresu przedsiębiorczości, tańszy i szybszy proces rejestracji firm, rozwój kształcenia zawodowego i ustawicznego, uproszczenie regulacji prawnych, promocję skuteczności zastosowań e-biznesu i wysokiej jakości systemów wspierania firm¹³. Działania te mają przede wszystkim doprowadzić do uzyskania stabilnego i przewidywanego środowiska gospodarowania, a także przyczynić się do poprawy infrastruktury okołobiznesowej w UE.

¹¹ W. Grzybowski: *Przedsiębiorczość, niepewność, zysk*. UMCS, Lublin 1995, s. 19.

¹² T. Kraśnicka: *op.cit.*, s. 27.

¹³ A.P. Wiatrak: *Polityka wspierania małych i średnich przedsiębiorstw w Unii Europejskiej*. W: *Uwarunkowania przedsiębiorczości*. Red. J. Jaremczuk. Tarnobrzeg 2004, s. 82.

Badaniem przedsiębiorczości zajmuje się wiele instytucji monitorujących rynek europejski. Do najważniejszych należą między innymi Bank Światowy, OECD, Komisja Europejska czy Global Entrepreneurship Monitor. Instytucje te dostrzegają w rozwoju przedsiębiorczości podstawowy mechanizm do wyrównywania różnic w tempie rozwoju gospodarczego krajów. Zasadne jest zatem przedstawienie w kontekście rozważań kilku analiz dotyczących poziomu przedsiębiorczości w wybranych krajach europejskich.

W opublikowanym raporcie Banku Światowego *Doing a Business in 2007* dotyczącym poziomu przedsiębiorczości na szczególną uwagę zasługuje ranking, w którym oceniana jest łatwość prowadzenia biznesu w 175 krajach w okresie kwiecień 2005 roku – kwiecień 2006 roku. Należy wspomnieć, że przedsiębiorczość w analizach Banku Światowego jest ujmowana jako proces zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej.

W wyniku przeprowadzonych badań wyodrębniono kilka składowych warunkujących łatwość funkcjonowania przedsiębiorstwa w danym otoczeniu. Do najważniejszych z nich zaliczono zakładanie działalności gospodarczej, dostęp do wykwalifikowanych zasobów siły roboczej, dostęp do alternatywnych źródeł finansowania w postaci kredytów, regulacje celne, prawo podatkowe i procedury związane z likwidacją działalności¹⁴. W tabeli 1 zaprezentowano ranking przedsiębiorczości w wybranych krajach europejskich w latach 2005–2006.

Dla dokonania czytelnej prezentacji w tabeli 1 przedstawiono tylko wybrane aspekty przedsiębiorczości prowadzenia działalności gospodarczej w krajach unijnych. Dobór państw członkowskich wynikał z ich pozycji rankingowej w raporcie Banku Światowego. Analizie poddano ogółem 14 krajów europejskich, które uzyskały w badaniach najlepsze i najgorsze pozycje wśród wszystkich diagnozowanych państw.

Najlepszym miejscem na prowadzenie działalności gospodarczej w UE w 2006 roku była Wielka Brytania (5 miejsce w rankingu), Dania (7), Irlandia (10), Szwecja (13), Finlandia (14) i Litwa (16), a najgorszym – Rumunia (49), Czechy (52), Bułgaria (59), Słowenia (61), Węgry (60), Polska (75), Włochy (82) oraz Grecja (109). Porównując te dane z 2005 rokiem, można odnotować, że największy wzrost w rankingu odnotowała Rumunia (wzrost o 22 pozycje), a największy spadek – Włochy (spadek o 13 pozycji).

¹⁴ *Doing Business 2007*. World Bank 2008, s. 2.

Tabela 1

Ranking przedsiębiorczości

Państwa	Łatwość prowadzenia biznesu		Zakładanie działalności		Uzyskanie kredytu		Płacenie podatków	
	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005
	miejsca		miejsca		miejsca		miejsca	
Wielka Brytania	6	5	9	8	1	1	12	11
Dania	7	7	14	15	13	19	15	19
Irlandia	10	10	6	9	7	7	2	3
Szwecja	13	14	20	20	33	33	39	37
Finlandia	14	13	18	18	21	19	75	75
Litwa	16	15	48	44	33	33	40	42
Rumunia	49	71	7	6	48	41	131	142
Czechy	52	50	74	85	21	19	110	104
Bułgaria	54	59	85	91	33	41	107	104
Słowenia	61	56	98	89	48	41	84	82
Węgry	66	60	87	80	21	19	118	115
Polska	75	74	114	99	65	59	71	68
Włochy	82	69	52	46	65	41	117	112
Grecja	109	111	140	134	83	76	108	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Doing Business in 2007...*, s. 6.

Jednym z czynników determinujących zajmowanie przez poszczególne kraje miejsc w rankingu jest procedura zakładania własnego przedsiębiorstwa. Jest ona często uznawana przez przedsiębiorców i inne instytucje działające na rynku za najważniejszy czynnik stymulujący rozwój przedsiębiorczości. Od lat Komisja Europejska apeluje do władz publicznych o uproszczenie procedur oraz szerokie informowanie przedsiębiorców i zapewnianie im pomocy prawnej. Na podstawie przeprowadzonych badań firm unijnych Komisja Europejska oszacowała, że lepiej dopasowane procedury przyniosłyby funkcjonującym przedsiębiorstwom oszczędności rzędu 50 mld euro¹⁵.

Pod względem ułatwień prawnych przy zakładaniu własnej działalności gospodarczej liderem jest Irlandia, która zajmuje 6 miejsce wśród wszystkich krajów ujętych w raporcie, na dalszych pozycjach są Rumunia (7), Wielka Brytania (9) i Dania (14). Do najgorszych państw zaliczono Grecję (140), Polskę (114) i Słowenię (98). Na dobry wynik Irlandii, Rumunii i Wielkiej Brytanii wpłynęły

¹⁵ D. Sielski: *Przedsiębiorczość w Europie*. „Wspólnoty Europejskie” 2003, nr 5 (140), s. 54.

przede wszystkim ograniczona liczba procedur oraz czas i koszt założenia własnej działalności.

W metodologii badań Banku Światowego przyjęto, że procedury obejmowały wszystkie niezbędne czynności prawnoadministracyjne związane z powstaniem przedsiębiorstwa. Czas określono jako średni okres od złożenia wszystkich niezbędnych dokumentów do właściwych urzędów i otrzymania oficjalnego potwierdzenia zarejestrowania jednostki. Jest on liczony w dniach kalendarzowych. Koszt założenia firmy jest analizowany jako procent dochodu narodowego przypadającego na jednego mieszkańca¹⁶. W tabeli 2 przedstawiono uwarunkowania założenia własnego biznesu.

Tabela 2

Uwarunkowania założenia przedsiębiorstwa.

Państwo	Liczba procedur	Czas	Koszt (procent dochodu narodowego)
Wielka Brytania	6	18	0,7
Dania	3	5	0
Irlandia	4	19	0,3
Szwecja	3	16	0,7
Finlandia	3	14	1,1
Litwa	7	26	2,8
Rumunia	5	11	4,4
Czechy	10	24	8,9
Bułgaria	9	32	7,9
Słowenia	9	60	9,4
Węgry	6	38	20,9
Polska	10	31	21,4
Włochy	9	13	15,2
Grecja	15	38	24,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Doing Business in 2007...*, s. 39.

Analizując dane, można zauważyć, że najmniej procedur zawiera prawo duńskie i irlandzkie, a najwięcej – greckie. Europejscy przedsiębiorcy, chcąc założyć firmę, spędzają na załatwieniu niezbędnych formalności średnio od 3 dni w krajach skandynawskich do 38 dni w Grecji i na Węgrzech. Najmniej czasu poświęcają Szwedzi, Duńczycy i Norwegowie (3 dni), w dalszej kolejności

¹⁶ Więcej w: *Doing Business in 2007...*

są Rumunii (11 dni) i Anglicy (18 dni), a najwięcej – Węgrzy, Grecy (38 dni) i Polacy (31 dni).

Ostatnim elementem wpływającym na procedury zakładania własnego przedsiębiorstwa jest koszt jego powstawania, liczony jako procent dochodu narodowego przypadającego na jednego mieszkańca. Żadnych kosztów przy tworzeniu nowego przedsięwzięcia nie ponoszą Duńczycy, niewiele muszą również zapłacić Irlandczycy (0,3% dochodu narodowego) oraz Anglicy i Szwedzi (0,7%). Najbardziej kosztowne jest założenie firmy w Grecji, Polsce i na Węgrzech¹⁷.

Oprócz uwarunkowań formalnoprawnych związanych z założeniem nowej działalności ważną determinantą, która stymuluje rozwój przedsiębiorczości, jest dostęp do alternatywnych źródeł kapitału. Ułatwiony dostęp do finansowania nowych inwestycji to dla firm, zwłaszcza z sektora MSP, szanse na ich dalszy rozwój. Niestety, coraz częściej banki obawiają się udzielać ryzykownych kredytów małym firmom, co wpływa na wzrost ogólnych kosztów udzielonych pożyczek. Według badania Komisji Europejskiej, dostęp do długookresowego finansowania jest poważnym problemem dla około 20% małych firm¹⁸. W ostatnich czterech latach nastąpił znaczny wzrost programów unijnych zapewniających zewnętrzne finansowanie działalności przedsiębiorstw.

Najłatwiejszy dostęp do zewnętrznego źródła finansowania mają przedsiębiorcy z Wielkiej Brytanii. Kraj ten, co warto podkreślić, zajmuje pierwsze miejsce nie tylko wśród krajów unijnych, ale także wszystkich analizowanych przez Bank Światowy. Na kolejnych miejscach jest Irlandia (7) i Dania (13). Wśród krajów, w których firmy borykają się z problemem uzyskania dodatkowego finansowania, są między innymi Grecja (83), Włochy (65) i Polska (65). W gospodarkach tych państw przedsiębiorcy starają się szukać nowych możliwości pozyskania kapitału, wykorzystując między innymi środki własne, leasing, kooperację z innymi przedsiębiorstwami oraz wchodząc w spółkę z inną firmą, która już zdobyła wysoką pozycję na rynku¹⁹. Mimo to dla większości przedsiębiorców pozyskanie alternatywnego źródła finansowania nadal jest barierą rozwoju własnej działalności.

Ostatnim elementem, o którym warto wspomnieć w kontekście rozważań, jest system podatkowy. Kształt i wysokość opodatkowania bezpośrednio wpły-

¹⁷ *Doing Business in 2007...*, s. 65.

¹⁸ D. Sielski: *op.cit.*, s. 54.

¹⁹ A. Czaczkowski: *Uwarunkowania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*. „Optimum” – Studia Ekonomiczne 2001, nr 1, s. 82.

wają na możliwości funkcjonowania danego przedsiębiorstwa. Nadmierne obciążenia podatkowe lub skomplikowane metody rozliczania podatków zmniejszają efektywność funkcjonowania firmy, natomiast odpowiednie ich dostosowanie może zwiększyć aktywność podmiotów na rynku.

Największymi ułatwieniami związanymi z systemem podatkowym charakteryzują się Irlandia (2 miejsce), Wielka Brytania (12) i Dania (15). Do krajów odznaczających się problemami można zaliczyć znaczą część państw UE: Bułgarię (107), Grecję (108), Czechy (110), Włochy (117), Węgry (118), Rumunię (131). Porównując te dane z 2005 rokiem, należy zauważyć niewielkie zmiany w rankingu. Największy wzrost odnotowały Rumunia (wzrost o 9 pozycji), Dania (wzrost o 4 pozycje), Bułgaria (wzrost 3 pozycje) i Irlandia (wzrost o 1 pozycję). Reszta państw odznaczała się mniejszą determinacją do zmiany systemu podatkowego. Utrzymywanie tej niekorzystnej tendencji z pewnością nie wpłynie na wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw na rynku globalnym, dlatego w większości państw unijnych konieczne jest przeprowadzenia radykalnej reformy opodatkowania przedsiębiorstw, polegającej na uproszczeniu procedur podatkowych.

Podsumowując, należy stwierdzić, że działania na rzecz tworzenia klimatu przedsiębiorczości powinny być bardziej zintensyfikowane przez państwa członkowskie i przez Komisję Europejską. Nadal, mimo wprowadzenia reform w zakresie rozwoju przedsiębiorczości, należy zmniejszyć czas, liczbę procedury i koszty zakładania nowej działalności. Nie można przy tym zapominać o dostosowywaniu systemu finansowo-podatkowego do potrzeb przedsiębiorców. Działania te powinny zapewnić stały wzrost przedsiębiorczości, która jest akceleratorem wzrostu i rozwoju gospodarczego.

Dotychczas analizowano tu przedsiębiorczość jako proces polegający na tworzeniu nowej działalności gospodarczej. Jednak, jak zaznaczono na wstępie, istotę przedsiębiorczości można również utożsamiać z postawą ludzką, która kreuje zachowania przedsiębiorcze człowieka. Do zdiagnozowania tej problematyki wykorzystano model GEM (Global Entrepreneurship Monitor). Został on sformułowany przez naukowców z Babson College i London Business School w 1997 roku. Umożliwia ocenę indywidualnej motywacji podejmowanych przedsięwzięć z rozróżnieniem czynników wpływających na zachowania

przedsiębiorcze, a także badanie związku między powstawaniem działalności gospodarczej a wzrostem gospodarczym²⁰. Ponadto uwzględnia wiele uwarunkowań przedsiębiorczości o charakterze ekonomicznym, społecznym, kulturowym i psychologicznym.

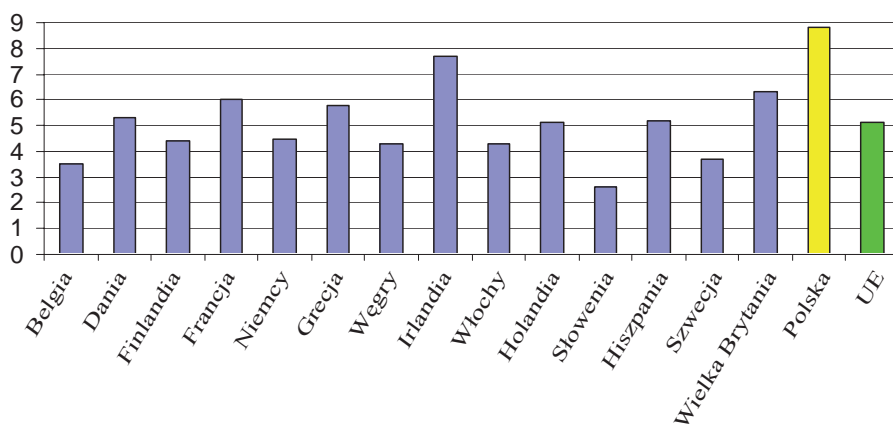
Badania są prowadzone na trzech szczeblach: na poziomie osobistym (*individual level*), poziomie przedsiębiorstwa (*firm level*) i poziomie otoczenia (*environment level*). Analiza opiera się na interpretacji czterech wskaźników: *nascent entrepreneurs* (osoby starające się rozpocząć działalność), *total entrepreneurial activity* – TEA (stopa przedsiębiorczości ogółem), *established business entrepreneurs* – EBE (zaawansowani przedsiębiorcy), *opportunity entrepreneurship* (przedsiębiorczość z chęci wykorzystania szansy)²¹. Za pomocą pierwszego wskaźnika badany jest udział osób w wieku 18–64 lata w stosunku do całej populacji, które chcą rozpocząć działalność gospodarczą. Indeks TEA mierzy stopę zaangażowanie ogółu społeczeństwa w podejmowanie nowego przedsięwzięcia, EBE wskazuje udział osób prowadzących działalność gospodarczą dłużej niż 3,5 roku. Ostatni z nich dotyczy osób, które chcą rozpocząć działalność lub już taką prowadzą pod wpływem dostrzeżenia szansy.

W niniejszym artykule analizie poddano wskaźnik TEA, który w najbardziej reprezentatywny sposób ocenia stopień przedsiębiorczości zasobów siły roboczej. Należy dodać, że badania z zastosowaniem modelu GEM zostały w Polsce przerwane w 2004 roku, dlatego analizę dla krajów europejskich oparto na danych pochodzących z tego roku i z 2006 roku bez udziału Polski.

Z analizy poziomu przedsiębiorczości wśród społeczeństw krajów europejskich za pomocą wskaźnika *total entrepreneurial activity* wynika, że w 2004 roku najwyższy poziom był w Polsce i wynosił 8,8 pkt wobec średniej, oscylującej w granicach 5,1 pkt (rysunek 1). Kolejnym krajem odznaczającym się wysokim współczynnikiem TEA są Irlandia (7,7) i Wielka Brytania (6,3). Najmniejszą chęcią do działań przedsiębiorczych odznacza się społeczeństwo Belgii (3,5) i Słowenii (2,6).

²⁰ K. Baćłowski, M. Koczerga, P. Zabierowski: *Polacy – przedsiębiorczym społeczeństwem?* Global Entrepreneurship Monitor Polska 2004, Fundacja Edukacyjna Bachalski, Warszawa–Poznań–Katowice 2005, s. 8–9.

²¹ *Ibidem*, s. 11.

Rys. 1. Wskaźnik TEA dla wybranych krajów Unii Europejskiej w 2004 roku

Źródło: K. Baćłowski, M. Koczerga, P. Zabierowski: *op.cit.*, s. 8–9.

Dla większości krajów 75,2% przedsięwzięć było podejmowanych z wyboru, to jest z chęci wykorzystania szans pojawiających się w otoczeniu, w następnej kolejności przedsięwzięcia z konieczności (20,9%) – co oznacza, że osoba działa przedsiębiorczo, gdyż nie ma pracy lub boi się jej utraty. Tylko 3,9% przedsięwzięć wynikało z innych powodów. Należy zauważyć fakt, że w Polsce mimo wysokiego poziomu wskaźnika TEA występowała niekorzystna tendencja między przedsiębiorczością z wyboru i z konieczności – w 64,7% działania przedsiębiorcze wynikały z własnego i świadomego wyboru, a 35,3% było uwarunkowanych koniecznością.

W roku 2006 przeprowadzono kolejne badanie, tym razem bez udziału Polski. Liderem rankingu wśród państw członkowskich były Czechy i Belgia. Odnotowały one największe wskaźniki TEA (11,7 pkt). W dalszej kolejności plasowały się Grecja (7,9), Irlandia (7,4) i Hiszpania (7,3). Ostatnie miejsca zajęły Francja (4,0) i Włochy (3,5)²². Wysokie miejsca Czech i Belgii były zdeterminowane głównie przez działanie społeczeństwa, które wynikało z dostrzeżenia szansy realizacji przedsięwzięć. Ponad 80% ludności mieszkającej w Belgii i 70% w Czechach zadeklarowało, że podjęło działania pod wpływem nadarżających się okazji, natomiast reszta – z konieczności. We Francji i Włoszech tylko niespełna 60% społeczeństwa działa pod wpływem pojawiającej się szansy, co

²² N. Bosma, R. Harding: *Global Entrepreneurship Monitor: GEM 2006 results*. London Business School, London 2007, s. 7.

oznacza, że średnio co trzecia osoba w tych krajach działa z konieczności, a nie z własnego wyboru.

Reasumując, należy stwierdzić, że w krajach unijnych z roku na rok zwiększa się poziom miernika GEM. Główną determinantą wzrostu jest chęć podejmowania działalności gospodarczej przez społeczeństwo. Świadczy to o dużej świadomości podejmowanych działań przez Europejczyków, co w przyszłości może wpłynąć na rozwój i poziom przedsiębiorczości w UE, a także przyczynić się do wzrostu konkurencyjności gospodarek państw członkowskich.

Zakończenie

Z przeprowadzonej analizy jasno wynika, że nadal istnieje dość duże rozwarstwienie w poziomie przedsiębiorczości w poszczególnych krajach Unii Europejskiej. Do najważniejszych zadań niwelujących te dysproporcje należy zaliczyć między innymi zmniejszenie barier dla powstających firm, polegające na redukcji czasu i kosztów założenia przedsiębiorstw, zmniejszenie kosztów funkcjonowania przedsiębiorstw, głównie przez uproszczenie systemu podatkowego i ubezpieczeń społecznych i zwiększenie dostępności kapitału finansowego. Nie można również zapomnieć o upowszechnianiu przedsiębiorczości w społeczeństwie, głównie wśród młodych ludzi, przez zachęcanie ich do podejmowania nowych przedsięwzięć, rozwijania umiejętności, promowania przykładów sukcesu i kształtowania pozytywnych postaw wobec przedsiębiorczości. Działania te z pewnością wpłyną na tworzenie klimatu przedsiębiorczości, a tym samym na urealnienie celu UE, jakim niewątpliwie jest zdolność do trwałego wzrostu gospodarczego z większą liczbą miejsc pracy i spójnością społeczną wśród wszystkich krajów członkowskich.

ENTREPRENEURSHIP IN EUROPE

Summary

Entrepreneurship is a very important factor of production, as it is connected with personality traits such as resourcefulness, initiative and willingness to undertake tasks which not only fulfill aspirations of those who perform them but also contribute to local development. Moreover, as an inherent feature of managing societies, it is a powerful

tool determining a success of an individual, organization, it is also a social-cultural phenomenon derived from the needs and motivation of an entrepreneur and stuck deeply in its environment. Thus, it is becoming more and more important to discuss the above subject in the context of an unfavourable situation of the European society on the labour market.

Translated by Jarosław Korpysa